

معرفی کتاب

دین ژاپنی یکپارچگی و چندگانگی

• مریم سادات سعید واقفی

■ دین ژاپن: یکپارچگی و چندگانگی

■ بایرون ارهارت

■ مترجم: ملیحه معلم

■ تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها

(سمت)، ۱۳۸۴

دین‌های رایج در ژاپن در درجه اول دین ملی آن کشور یعنی «شینتویی» و بعد دین بودایی و در درجه سوم دین مسیحیت است. دین بودایی از طریق چین و کره به ژاپن راه یافته و در آن کشور گسترش یافته است.^۱

کتاب‌هایی درباره دین ژاپن نوشته شده که کتاب حاضر نیز با عنوان دین ژاپن از جمله آنهاست. نویسنده این کتاب اچ بایرون ارهارت است و کتابش را زیر نظر فردریک جی. استرنگ نوشته است.

موضوع کتاب، معرفی ژرفا و غنای مفاهیم دینی، صور پرستش، مناسک معنوی و نهادهایی اجتماعی است که در سنت‌های دینی مهم دنیا یافت می‌شود. هدف نویسنده، شناساندن دوران تاریخی، وقایع و ویژگی‌های دین ژاپن به مخاطبان است که یکپارچگی و چندگانگی دین ژاپن را توضیح داده است. روش کتاب توصیفی و تحلیلی است و تقریباً تمام دین‌های ژاپن را بررسی و برخی از آنها را بیشتر تحلیل کرده است.

مؤلف قبل از اینکه مطالب اصلی کتاب را شروع کند، تاریخ دینی ژاپن را همراه با دوره‌های تاریخی و مختصات فرهنگی آن در جدولی به ثبت رسانده است.

این کتاب در سه بخش و نوزده فصل تنظیم شده است. بخش اول شامل فصل اول تا هشتم، بخش دوم شامل فصل نهم تا سیزدهم و بخش سوم شامل فصل چهاردهم تا نوزدهم است. نویسنده در فصل اول این موضوعات را بررسی کرده که شامل این عناوین است: ژاپن موزه زنده ادیان، وحدت و کثرت در دین ژاپن، یکپارچگی و چندگانگی در دین ژاپن. دین ژاپن از دین‌هایی مانند دین بومی ژاپن، آیین شینتو، آیین بودا، آیین تائوئی و کنفوسیوس تشکیل شده است.

مؤلف درباره ساختار کتابش که دیدگاه تاریخی دین ژاپن است توضیح می‌دهد و از سه دوره بزرگ نام می‌برد: دوره اول (دوره پیش از تاریخ تا قرن نهم میلادی) دوره شکل‌گیری دین ژاپن است. در این دوره مهم‌ترین آیین‌های دینی به ظهور رسیدند. در دوره دوم (قرن نهم تا هفدهم) آیین‌های دینی موجب تحول دین ژاپن شدند. در دوره سوم (قرن هفدهم تا زمان حاضر) آیین‌های گوناگون به سوی رکود رفتند.^۲

فصل دوم به مضامین پایدار در تاریخ دینی ژاپن اختصاص دارد. وحدت عمومی دین ژاپن در مضامین پایدار آن وجود دارد. نویسنده به شش مورد این مضامین اشاره کرده است که در ذیل به شرح برخی از آنها می‌پردازیم:

مضمون اول نزدیکی انسان، خدایان و طبیعت را بیان کرده است. منظور از (خدایان) کامی‌درشیتو یا بوداها و بودیستوه در آیین بودا است. نکته مهم این است که کامی از «خدا» که در

کشور ژاپن، یا به زبان خود ژاپنی‌ها «نیپون» (Nippon)، بالغ بر چهار هزار جزیره کوچک و بزرگ است که در شرق آسیا و در اقیانوس آرام قرار گرفته است. مردم ژاپن نیز از نژاد زرد هستند که نیاکان آنها از چین و کره به آن جزایر مهاجرت کرده‌اند. از قرن هفتم پیش از میلاد تا جنگ جهانی دوم، مردم ژاپن امپراتور یا به اصطلاح خودشان «میکادو» را مورد پرستش قرار می‌دادند.

راه کامی این لغات به «راه خدایان ژاپنی» اشاره دارد. در ژاپن قبل از خط چینی خط مکتوب وجود نداشت. در گزارش‌های مکتوب کوچیکی^{۱۲} و نیهون شوکی^{۱۳} قدیمی‌ترین نمونه‌های شینتو وجود دارد. وقایع نامه‌های کوچیکی و نیهونگی در فهم دین ژاپن و شکل‌گیری شینتو اهمیت بسیار دارند این آثار دو اندیشه مهم دینی را نشان می‌دهد. نخست آنکه اصل ژاپن و مردم آن به خدایا (نیمه خدا) باز می‌گردد. دوم آنکه تعدد کامی‌ها با این سرزمین و مردم آن رابطه نزدیکی دارند. در جشن‌های عمومی شینتو مراسم دعا و نیایش (نوریتو)^{۱۴} قانون‌هایی به نام انگیشیکی^{۱۵} ثبت شده است. در زیارتگاه‌های شینتو روی تپه‌ها تأکید داشتند. ایزه^{۱۶} یکی از پایگاه‌های شینتو سعی داشت تأثیر مکتب بودا را نفی کند. معماری شینتو دو قسمت داشت. تالار عبادت (هایدن)^{۱۷} در جلو و تالار کوچک کامی در پشت آن قرار داشت. تقویمی که شینتو داشت از تقویم چینی گرفته شده بود، جشن‌های سنتی ژاپن هم تحت تأثیر مراسم چینی بود.

نویسنده در فصل پنجم، آیین بودایی کهن ژاپنی، تأثیر هندی با رنگمایه ژاپنی را مورد بررسی قرار می‌دهد. آیین بودا از قرن ششم از کره به ژاپن رفت. ورود این آیین به ژاپن باعث برخورد با سنت‌های دینی از پیش موجود شد. کره‌ای‌ها مایل به پرستش آیین بودا بودند و در مقابل آنها شینتو و خانواده‌های ژاپنی قرار داشتند که مقاومت می‌کردند. تأثیر آیین بودا بر دربار دولت: گروه‌های سیاسی از کره تصاویر بودا را آوردند، در آن موقع بود که روحانیان بودایی آمدند. ژاپنی‌ها خط آموختند، روحانیان مراسم یادبود بودایی برگزار می‌کردند و روحانیون مراسم سوزاندن اجساد

واژه انگلیسی بیان شده کامل‌تر است. در این مضمون ویژگی‌های کامی و شخصیت او مطرح شده است.

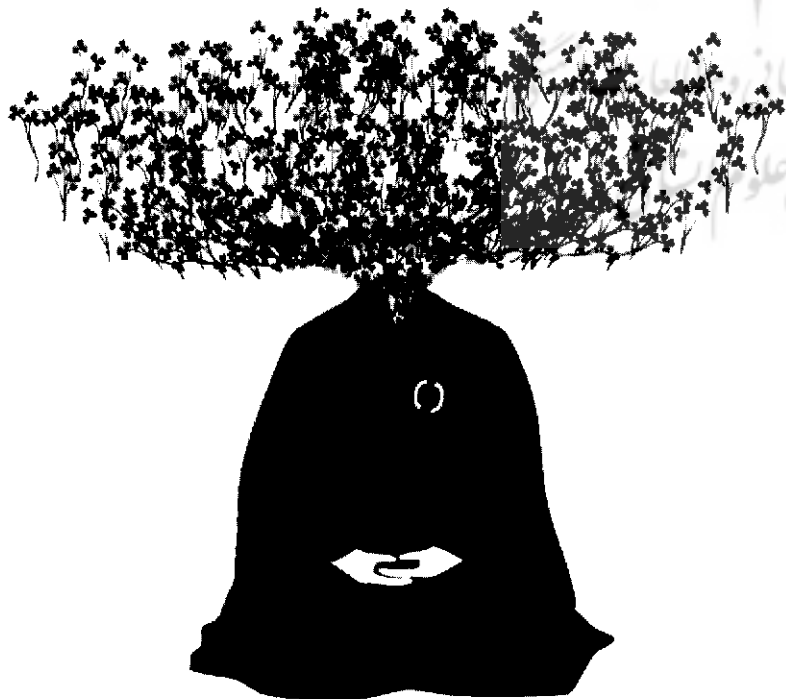
در مضمون دوم نویسنده به نقش حیاتی نظام خانواده اشاره می‌کند که هم افراد در قید حیات و هم کسانی را که فوت کردند در برمی‌گیرد. فرد متوفی در دین ژاپن بسیار اهمیت دارد. خانواده، علاوه بر مقدس بودن نیکان برای انجام فعالیت‌های دینی نیز دارای اهمیت است. این مضمون، در ادامه به وصف خانه در گذشته پرداخته است که خانه مرکز مهر و ایثار بوده و در هر خانه‌ای محراب وجود داشته است.

سومین مضمون به اهمیت تطهیر و مناسک و طلسم و تعویذ اختصاص دارد. نویسنده به توضیح این عناصر پرداخته و به این نکته اشاره دارد که این عناصر فقط به دین ژاپن تعلق ندارد بلکه از آیین‌های هندی و چینی تأثیر گرفته است. در دین ژاپن بر تطهیر جسمی و معنوی تأکید شده و مراسم تطهیر در سنت‌های بودایی و شینتویی با استفاده از آب، نمک و آتش بوده است.^۲

فصل سوم شامل این عناوین است: دیرینه‌ترین آیین دینی در ژاپن، اهمیت دینی دفن اموات، اهمیت باروری در دین، اهمیت دینی نسل و تبار الهی.

نویسنده سه دوره فرهنگی را مطرح کرده است: یومون^۱؛ یایوئی^۲؛ کوفون^۳. دوره یومون که نام خود را از یک سفالینه برجسته گرفته است، شاهد اصلی فرهنگ این دوره نوسنگی است. دوره یایوئی از بخشی در توکیو که سبک متفاوتی از سفالینه در آنجا یافت شده نام گرفته است. دوره کوفون که به دوره قبور معروف شد. نویسنده در ادامه درباره ارتباط آینوها^۴ با ژاپن مطالبی را مطرح کرده است که به مواردی از آن اشاره می‌کنیم: آینوها جزیره هنشو^۵ را تصرف کردند. نژاد آنها قفقازی بود که از راه شکار و ماهیگیری زندگی می‌کردند. جدال ژاپنی‌ها با آینوها بر سر شباهت خدایان آنها بود کامی در ژاپن، کاموی در زبان آینو. یکی دیگر از مباحث این فصل اهمیت دینی دفن اموات است که طریقه دفن اموات به طرق مختلف را توضیح می‌دهد، مانند به حالت تا شده یا در کوزه دفن کردن (در دوره یایوئی) و مقبره‌های عظیم که با قطعه سنگ‌ها پوشیده شده بود (در دوره کوفون).

فصل چهارم، شکل‌گیری شینتو را بیان می‌کند. شعائر دینی بومی مردم ژاپن را از قرن ششم میلادی که دین بودا به این کشور قدم گذاشت، «شینتو» (طریقت کامی) نامیدند تا از طریقت بودا متمایز سازند. واژه شینتو را نخستین بار در کتاب ۲۶ م («امپراتوریومی» حک ۵۸۵-۵۸۷) از نیهونگی یا تواریخ ایام ژاپن می‌بینیم.^۶ دو حرف الفبای چینی که واژه شینتو را شکل می‌دهند در یک عبارت قدیمی چینی (با تلفظ شننائو)^۷ ریشه دارد، اما در زبان ژاپنی به طور سنتی کامی‌نومیچی^۸ تلفظ می‌شود، یعنی

است. جلوه‌ای از دین مردم‌پسند را می‌توان در نوعی انجمن محلی (کو) دید، اعضای این انجمن ماهی یک بار برای پرستش یک خدا، که معمولاً خدایی بودایی بود^{۲۳} گرد هم جمع می‌شدند.

نویسنده در دین عامه در خانواده، روستا و پیشه‌های مختلف خانواده و اهمیت آن مطالبی را ذکر می‌کند که در ذیل به شرح آن می‌پردازیم:

خانواده در مقام یک نهاد دارای سه سطح است: ۱) نیکان، که مراسم یادبود برایشان می‌گیرند و دارای اهمیت‌اند. ۲) اعضای در قید حیات که از مراسمی که انجام می‌دهند برکت دریافت می‌کنند. ۳) افرادی که زاده نشده‌اند و حکم یک حلقهٔ اتصال را دارند.

صاحب کتاب در فصل هشتم به تعامل آیین‌ها در شکل‌گیری دین ژاپن پرداخته است. پنج عامل تکوین^{۲۴} عبارت‌انداز: آیین کهن، شینتو، آیین بودایی، آیین کنفوسیوس و تائوی دینی.

آیین بودا دچار تغییرات جدید شد. تائوی دینی همراه با آیین بودا دوباره وارد ژاپن شد. آیین کنفوسیوسی با نزدیکی به جریان‌های ذن تقویت شد. آیین شینتو نیز دچار تغییر و تحول شد.

یکی از زمینه‌هایی که در به وجود آوردن دین ژاپن مؤثر بود، نیاپرستی است. با آمدن آیین بودا، شینتو از مسئولیت کفن و دفن رهایی یافت. آیین بودا برای مردگان احترام خاصی قائل بود. «دومین زمینه که با نیاپرستی به طور نزدیک مرتبط است پیوند دینی بین خانواده یعنی اعضای زنده و متوفی آن است». سومین وجه اشتراک پیوند بین ملت و دین است آیین کهن ژاپن و شینتو نسبت به طبیعت توجه داشتند علاوه بر این دو آیین، کنفوسیوس و تائو هم به هماهنگی با طبیعت تأکید می‌کردند.^{۲۵}

مؤلف در فصل نهم، تأسیس آیین بودایی ژاپن و فرقه‌های تندای و شینگن را مورد بررسی قرار می‌دهد. از ویژگی‌های دوره هیان به ظهور دو فرقه می‌توان اشاره کرد: ۱- شینگن، ۲- تندایی که رهبری شینگن را کوکای^{۲۶} و فرقهٔ تندایی را سایکو^{۲۷} برعهده داشتند که بعد از مرگشان به کو بودایشی^{۲۸} و دنگیودایشی^{۲۹} معروف شدند. رهبران این دو فرقه در چند چیز با هم شباهت داشتند: هم عصر بودن، حمایت از طریق امپراتور، روحانی بودن. در تعالیم شینگن بودایی به دو قسمت عمومی و خصوصی تقسیم می‌شود که تعالیم عمومی به معرفت بیرونی محدود است و تعالیم خصوصی مردم را مجبور می‌کند تا به مراتب بالا کشیده شوند. یکی از مراسم جذاب شینگن آیین آتش گوما^{۳۰} است. در زمان و دورهٔ نارا آیین بودا شامل مکتب‌های فلسفی می‌شد، اما کاری که کوبودایشی کرد هم در حوزه هنری و هم عقاید و مراسم رازورانه را به شکلی منظم وارد ژاپن کرد.

فرقهٔ تندایی از شینگن اهمیت بیشتری داشت از نظر

را اجرا می‌کردند. نوشته‌های جادویی بودایی با متون رسمی‌وارد ژاپن شد و دین بودا مورد پذیرش دولت قرار گرفت. دین بودا در شکل‌گیری ژاپن مؤثر بود.

در دورهٔ نارا، آیین بودا دینی دولتی شد. به دستور امپراتور شوמו^{۳۱}، بنایی ساختند که نماد قدرت شد. در دوره نارا شش مکتب رسمی بودایی وجود داشت و معبد اصلی که معابد دیگر را کنترل می‌کرد تودای جی^{۳۲} بود که پایگاه دینی نیز به حساب می‌آمد و مجسمهٔ بودا در آنجا قرار داشت.

در دورهٔ تانگ^{۳۳} (سال‌های ۶۱۸ تا ۹۰۷ م)، آیین بودا نه تنها در چین و کره، بلکه در ژاپن، که در قرن ششم به آنجا آورده شده بود، نفوذ بسیار زیادی پیدا کرد.^{۳۴}

مؤلف در فصل ششم، آیین کنفوسیوس و تائوی دینی در ژاپن، واردات چینی را بیان کرده است. آیین‌های اصلی در چین کنفوسیوس و تائوست و زمان ورود آنها به ژاپن مشخص نیست. کنفوسیوس، دین اصلی قدیم‌ترین ملت مستقل جهان است که هنوز در صحنه جهانی به حیات خود ادامه می‌دهد بعضی از صاحب‌نظران معتقدند که دین کنفوسیوس بیشتر یک مکتب اخلاقی است. در مقایسه با سایر ادیان نیز می‌توان گفت که در هیچ دین دیگری به اندازهٔ دین کنفوسیوسی تأکید بر انجام شایستهٔ وظایف اجتماعی گوناگون و متقابل فرد به عمل نیامده است.^{۳۵} ارزش‌های اجتماعی و وظیفه‌شناس بودن در مقابل والدین و احترام به مردگان را مردم ژاپن از کنفوسیوس برگرفته بودند. آیین تائو دو نوع بود: تائوی اولیه که مربوط به متن‌های فلسفی می‌شد و تائوی متأخر که ترکیبی بود از فلسفه با عقاید و اعمال مردمی و عامه‌پسند.

برجسته‌ترین نمونهٔ تائوی دینی، سازمان انميو - ریو است که از سال ۶۷۵ وجود داشت و رسماً براساس «قانون تاییو» سازمان یافته بود. تقویم چینی در تاریخ ژاپن اهمیت داشت «ژاپنی‌های متقدم فقط تقویم فصلی داشتند. تقویم چینی - که در دین عامه شینتو و آیین بودا پذیرفته و اصلاح شد - شامل نظریه‌های کیهان‌شناختی و عقاید دینی تائویی می‌شد».^{۳۶}

نویسنده فصل هفتم را به دین عامه دینداری خارج از ادیان نظام‌مند اختصاص داده است. در هر فرهنگی هم سنت کبیر وجود دارد و هم سنت صغیر. سنت کبیر مکتوبات را شامل می‌شود و سنت صغیر غیر مکتوبات را دربرمی‌گیرد. دین ژاپن سه دین عامه است: بومی؛ رسوم محلی؛ دین مردم‌پسند.

دین عامهٔ بومی به صورت سیر صعودی در دین شینتو و آیین بودا نفوذ کرده است (مانند: جشن نشاکاری). رسوم محلی به آداب محلی اشاره دارد و ترکیبی از دین عامه بومی و مردم‌پسند است (مانند جشن مردگان). دین مردم‌پسند جلوه‌ای از دین نظام‌مند

تقویم دینی، خدایان، جشن‌ها و اوراد تعویذها را از آیین تائو؛ و فلسفه جهان‌شناسی، شعائر و مراسم، موضوعات مورد پرستش و دستورالعمل‌ها را از آیین بودا.

زمانی که آیین بودا و شینتو از هم جدا شدند سال ۱۸۶۸ بود که این تاریخ رسمی شینتوی میانه است. دلایلی که باعث شد شینتوی میانه از فرقه‌های شینگن و تندایی وام‌گیری کند: ۱- این دو فرقه (شینگن تندایی) اصلیت آنها ژاپنی بود. ۲- این فرقه‌ها در زمینه جهان‌شناسی و فلسفه مسلط‌تر بودند و شینتوی جذب آن فرقه‌ها شد.

توسعه شینتوی میانه از دو طریق صورت گرفت: ۱- از طریق موروثی، ۲- محققان شینتویی. «بهترین نمونه تطبیق‌پذیری و سازگاری شینتو را می‌توان در مکتب یوئی - ایتسو^{۳۸} (ایاتویی - ایچی^{۳۹}) دید.»^{۴۰}

فصل دوازدهم به ظهور مسیحیت در دین ژاپن اختصاص دارد: به وسیله میلغان کاتولیک در سال ۱۵۴۹ آیین مسیحیت به ژاپن معرفی شد در قرن سیزدهم ژاپنی‌ها به این دین واکنش نشان دادند. اولین مبلغ مسیحی در ژاپن قدیسی به نام فرانسیس خاویر^{۴۱} بود که بعدها آن را «حواری ژاپن» خواندند.

کم‌کم فرقه‌های کاتولیک افزایش یافتند اما کشیشان تعدادشان زیاد نبود، ژاپنی‌ها وقتی مفهوم خدا را درک کردند به مسیحیت اعتقاد آوردند. مسیحیت مفهوم رستگاری را با بیان خودش مطرح کرد. در این زمان فرقه‌های بودایی تنزل کردند و زمینه‌ای مساعد ایجاد شد تا مبلغان مسیحی تبلیغات خود را گسترش دهند.

عامل وحدت ژاپن با وجود این سه فرمانده بود: ۱- اداوناگا^{۴۲}: که در این زمان مسیحیت با موافقت او روبرو شد، نفرت از آیین بودا به وجود آمد، پایگاه کوهستانی تندایی را ویران کردند. ۲- توبوتومی‌هیدیوشی^{۴۳} مسیحیان را شکنجه داد، او علاقه به تجارت با کشور پرتغال داشت، و نتوانست با مسیحیان به درستی مبارزه کند در این موقع بود که نوکشیشان زیاد شدند. ۳- توکوگاوا ایاسو که در زمان این فرمانروا بیرون کردن مبلغان به مرحله اجرا رسید و وی به آیین بودا علاقه داشت، و یکی از شاخص‌ترین چهره‌های ژاپن به حساب می‌آمد.

«یکی از وقایع سرنوشت‌ساز در سقوط کاتولیک «شورش شیمابارا»^{۴۴} در ۱۶۳۷-۱۶۳۸ به دست ژاپنی‌های مسیحی در کیوشو بود.»^{۴۵}

فصل سیزدهم تحولات و تعاملات آیین‌های پنجگانه را بیان می‌کند. «آیین کنفوسیوس همراه با آیین بودا و شینتو برای دولت پایگاه فکری نیمه رسمی فراهم کرد و تائوی دینی نیز به همین اندازه نقش مهمی در سطح دین عامه ایفا کرد مراسم کوشین یکی از مراسم‌هایی بود که از تائوی تأثیر گرفته بود. در این مراسم

دنگیودایشی که بنیانگذار این فرقه بود فرقه تین‌تای^{۳۳} نسبت به سایر آیین‌های بودایی حائز اهمیت‌تر است. لوتوس سوترا کتاب مقدس این فرقه است. دنگیودایشی در ژاپن به کوهی به نام هیزان^{۳۴} رفت که این کوه رو به پایتخت (شهر توکیو) بود. فرقه تندای را در آنجا بنا نهاد و اهمیت زیادی بر لوتوس سوترا قائل بود او تفسیرهای قبلی که از لوتوس سوترا نوشته شده بود دروغ شمرد و به همه آنها انتقاد کرد. هیزان مرکز مطالعات بودایی شده بود.

فصل دهم به تحول آیین بودایی ژاپن: فرقه‌های پاک، نیچیرن و ذن اختصاص دارد. فرقه‌های شینگن و تندای برای رسیدن به موفقیت به دنبال ثروت و قدرت رفتند و هر کدام دچار مشکلاتی شدند. هنگامی که دوره هیان به کاماکورا انتقال یافت این دو مورد را می‌توان نتیجه‌ای برای آیین بودا قلمداد کرد ۱- طبقه اشراف و درباریان سیر نزولی را پیمودند و این امر باعث شد که هر چه این دو فرقه منابع مالی داشتند بدینوسیله از بین برود. ۲- آرامش و امنیت زندگی از بین رفته بود و به دنبال راه حلی برای برطرف کردن مشکلات دینی خودشان بودند.

فرقه‌های سرزمین پاک: ایمان به آمیدا و قرائت نمبوتسو:^{۳۳} هونن^{۳۵} مؤسس سرزمین پاک است در سن ۴۲ سالگی درباره عقیده‌های سرزمین پاک توجیه شد و «در آن موقع تحت تأثیر تعلیم اولیاء چینی سرزمین پاک و طلایه‌داران ژاپنی او بود» هونن بین تعلیم آیین بودا و آموزه ایمان به آمیدا فرق قائل شد. در سرزمین پاک رقیبی برای هونن پیدا شد به نام شینران و فرقه خودش را جودوشین نامید «شینران»^{۳۶} نیز تعلیم بودایی خود را در هیزان فرا گرفته بود، اما بعدها عقیده به آمیدا را برگزید و تابع تعلیم هونن شد.»

فرقه ذن برای کشف حقیقت کوشش می‌کرد و تأثیراتی در زندگی و فرهنگ ژاپنی‌ها دارد که علاوه بر مذهب در مسائل اجتماعی و توجه به باطن و خویش‌تنداری و فکر و خیال هم مؤثر بوده است.

روش مراقبه ذن باعث تمرکز ذهن است در ژاپن به زانن خوانده می‌شود و برای رسیدن به آرامش ذهنی تلاش می‌کنند.^{۳۷} ذن مطمئناً پرتبلیغ‌ترین، اما نه لزوماً شناخته شده‌ترین، جنبه آیین بودای ژاپنی است. نظر غربی‌ها درباره ذن این است که هم آیین بودا را مطرح می‌کند و هم روح ژاپن را نشان می‌دهد. اهمیت ذن در ژاپن به دوره کاماکورا برمی‌گردد. ذن در مقابل دنگیودایشی و نیز عقاید آمیدایی نتوانست مقاومت کند با آمدن دو فرقه به نام ایسای و دوگن دوباره به وسیله این افراد مورد تبلیغ قرار گرفت.

نویسنده در فصل یازدهم تحول شینتو در قرون میانه را مورد بررسی قرار داده است. «شینتو انواع تعابیر دینی را از این سه آیین وام گرفت: مفاهیم اخلاقی را از آیین کنفوسیوس، جهان‌شناسی،

ساخت، دین شینتو را به صورت یک دین متمرکز و ملی درآورد. در سال ۱۸۷۱ ثبت احوال بودایی برچیده شد و جایگزین آن ثبت احوال شینتویی آمد.^{۴۹}

در سال ۱۸۷۳ منع مسیحیت لغو شد این دین به رسمیت شناخته شد و ثبت نام اجباری در زیارتگاه‌های شینتو لغو شد. در سال ۱۸۸۲، شینتو به دو بخش زیارتگاهی و فرقه‌ای تقسیم شد. «در شینتوی زیارتگاهی اغلب زیارتگاه‌های شینتو در سراسر کشور به جز آن دسته که به شکل فرقه‌هایی خاص توسعه یافته بودند زیر نظر قانون قرار گرفتند».^{۵۰}

در کنار دین سنتی شینتو با معابد و زیارتگاه‌های خاص آن، در نهایت یک سری فرقه‌ها یا مکاتب گوناگون رشد نمودند که بعضی از جنبه‌های اعتقادی یا آداب مذهبی دین شینتو را بیشتر از آنچه به طور معمول متداول بود مورد تأکید قرار می‌دادند یا اینکه در حین حفظ پاره‌ای از سنت‌های قدیمی شینتو نقاط قوت و تأکید جدیدی به وجود می‌آوردند.^{۵۱} ساختمان شینتوی فرقه‌ای زیارتگاه محسوب نمی‌شد و آن را کیوکای می‌نامیدند.

نویسنده فصل شانزدهم را به جریان‌های دینی ۱۸۶۸ تا ۱۹۴۵: آیین بودا، مسیحیت و ادیان جدید اختصاص داده است. بعد از سقوط توکوگاوا تجدید حیات میجی به تصفیه بودا اکتفا نکرد بلکه استقرار شینتو را جایگزین آن کرد. روحانیان بودایی آنقدر مشغول و سرگرم مراسم مرده سوزی بودند که آنها را مأموران کفن و دفن می‌گفتند. رقابت آیین بودا و شینتو برای رسیدن به دین ملی‌گرا بود. روحانیان بودایی نسبت به روحانیان شینتو با غربیان بیشتر ارتباط داشتند و دانشگاه‌های خودشان را مانند غربی‌ها درست می‌کردند از نظر زبان هم تحت تأثیر آنها قرار گرفتند. دولت بودایی برای حفظ حکومت توکوگاوا برای تسلط بر جامعه به دین مسیحیت گروید.

مؤلف در فصل هفدهم تریکو^{۵۲} و سوکاگاکای را مورد بررسی قرار داده است. ادیانی که در قرن نوزدهم به سر کار آمدند سوکاگاکای و تریکو بودند. «حیات تریکو حول بانوی بنیانگذار آن دور می‌زند که کامی‌چی و زنده و صاحب کتاب‌های مقدس و آداب و مناسک آیین خاص بود اما سوکاگاکای قدرت مطلق نیچیرن و لوتوس سوترا را که توسط بنیانگذارش مجدداً کشف شد تکریم می‌کند اما خود مؤسس آن برخلاف مؤسس تریکو، تقدیس نمی‌شود».^{۵۳}

«شهرت میکی به عنوان کامی‌چی به سرعت انتشار یافت و مردم برای دریافت کمک روحی و معنوی به وی متوسل شدند».^{۵۴} با این پذیرش شینتو تریکو به آزادی عمل بیشتری دست یافت و بالاخره پس از جنگ جهانی دوم به استقلال حقیقی رسید. مایگیوچی تسونسا بورو^{۵۵} (۱۸۷۱-۱۹۴۴) مؤسس سوکاگاکای،

از ارتباط جنسی دوری می‌کردند چون الهه‌ای را ناظر بر اعمال خود می‌دیدند. رسم‌ها و جشن‌های تقویم چینی با آیین‌های ژاپنی ترکیب شده بود. در دین عامه خانواده هنوز مرکزیت اصلی داشت.

نویسنده در فصل چهاردهم آیین بودا و نوکنفوسیوسی در دوره توکوگاوا، تجدید حیات شینتو را مورد بررسی قرار می‌دهد. در توکوگاوا فرقه‌های قدیم ظاهر شدند، هیچ فرقه جدیدی روی کار نیامد جز آباکو که در قرن هفدهم از چین وارد شده بود این فرقه به ظواهر آیین توجه داشت. در پایان دوره توکوگاوا شهرها بزرگ‌تر و مهم‌تر شدند و تجارت اهمیت بیشتری پیدا کرد. در دوران توکوگاوا مسیحیت ممنوع شد نقش قدرت به عهده آیین بودا گذاشته شد. تولد و مرگ‌ها در معابد محلی صورت می‌گرفت و در این زمان بود که به بازسازی معابد پرداختند.

آیین نوکنفوسیوسی در زمان توکوگاوا را با آیین کنفوسیوس قبل ژاپن باید از هم جدا کنیم آیین کنفوسیوس با فرهنگ چین وارد ژاپن شد آیین کم‌کم در مقام آیین ژاپن پذیرفته شد. «محققان فرقه‌های ذن از قرن سیزدهم تا هفدهم شاهد بانفوذترین افراد در حفظ و انتقال سنت‌هایی بودند که در قالب آیین نوکنفوسیوسی سربرآوردند».^{۴۶}

در دوره سونگ: آیین کنفوسیوس از عناصر آیین بودا و تائو وام گرفت. در آیین نوکنفوسیوسی مکاتبی وجود داشتند و چوهسی^{۴۷} فیلسوف چینی، مشهورترین نظام فکری را قدرت بخشید. آیین نوکنفوسیوسی که در معبد‌های ذن باقی مانده بود به تدریج مورد توجه بودائیان نوکنفوسیوسی قرار گرفت و به کیهان‌شناسی عقلانی و اخلاقی توجه می‌کرد.

مؤلف در فصل پانزدهم تجدید حیات میجی و شینتوی ملی‌گرا را مورد بررسی قرار می‌دهد. در دوران میجی بین فئودال و ژاپن نوین فاصله‌ای افتاد. حکومت براساس سیاست مردم اداره می‌شد، امپراتور جایگزین حاکم شد و استانداری به جای خاندان فئودال آمد در این دوران نیز نظام مالیاتی وضع شد.^{۴۸} تا دوره میجی زیارتگاه‌های شینتو تحت تسلط آیین بودا بود. اما دوران توکوگاوا روحانیون رده بالا در آیین بودا زیارتگاه‌های شینتو را اداره می‌کردند. منظور از تجدید این است که در زیارتگاه‌های شینتو نفوذی از آیین بودا نباشد، تندیس بودا برداشته شود، روحانیون بودایی برسر کار نباشند در این موقع بود که بسیاری از روحانیون بودایی توانستند از منصب خود دست بکشند و راهب شینتویی شوند.

با منقرض شدن آیین بودا شینتو جای آن را گرفت در سال ۱۸۶۸ شینتو اساس حکومتش را اعلام کرد. وزارت‌خانه شینتو حائز اهمیت بود. این سازمان علاوه بر اینکه شینتو را از آیین بودا پاک

20- T'ang

۲۱- کارینز، ال. اس، آیین بودا در جهان امروز، مترجم: علیرضا شجاعی، قم، مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب، ۱۳۸۴، ص ۱۰۴.

۲۲- هیوم، رابرت ا.، ادیان زنده جهان، مترجم عبدالرحیم گواهی، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۹، ص ۱۵۹

۲۳- دین ژاپن، ص ۶۲

۲۴- همان، ص ۶۸

25- Formative

۲۶- دین ژاپن، ص ۷۸

27- Kukai

28- Saicho

29- koboDaishi

30- Dengyo Daishi

31- goma

32- T'ien-t'ai

33- Hieizan

34- Nembutsu

35- Honen

36- shinran

۳۷- ناس، جان بایر، تاریخ جامع ادیان، مترجم: علی اصغر حکمت، تهران: انتشارات علمی فرهنگی، ۱۳۸۰، ص ۲۳۹

38- Yui – itsu

39- Yui – ichi

۴۰- دین ژاپن، ص ۱۲۰

41- Francis Xavier

42- oda Nobunaga

43- Toyotomi Hideyoshi

44- Shimabara Revolt

۴۵- دین ژاپن، ص ۱۲۸.

46- Obaku

۴۷- دین ژاپن، صص ۱۴۲، ۱۴۳

48- Chu-Hsi

۴۹- دین ژاپن، ص ۱۵۰

۵۰- همان، ص ۱۵۲

۵۱- همان، ص ۱۵۴

۵۲- ادیان زنده جهان، ص ۲۳۸

53- Tenrikyo

۵۴- دین ژاپن، صص ۱۷۴، ۱۷۵

55- Makigu chi Tsunesaburo

معلمی از هکایدو بود که نظریه جدیدی را در خصوص تربیت یا نظریه ارزش ایجاد کرد. او عقیده داشت که حقیقت امری مطلق و عینی است حال آنکه ارزش‌ها ذهنی و نسبی‌اند، به بیان دیگر حقیقت امری کشف کردنی است اما ارزش‌ها را باید آفرید. ماکیکوچی در زندان درگذشت اما تودا در سال ۱۹۴۵ کمی قبل از پایان جنگ آزاد شد.

نویسنده در فصل هجدهم دین ژاپن پس از جنگ را بیان می‌کند. در زمان پس از جنگ شینتو دچار شکست شد. پس از جنگ آزادی کامل دینی برقرار شد و زیارتگاه شینتو به صورت انجمن درآمد، شینتوی فرقه‌ای استقلال خود را اعلام کرد، اما زیارتگاه‌های شینتو و معابد بودایی بیشتر منابع درآمد خود را از دست دادند.

مؤلف در فصل انتهایی به تاریخ و آینده دین ژاپن پرداخته که شامل این مباحث است: تاجر و تجدید حیات در دین ژاپن، ویژگی‌های اصلی دین ژاپن، در جستجوی دین ژاپن.

پی‌نوشت‌ها:

۱- آریا، غلامعلی، آشنایی با تاریخ ادیان، تهران: مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی پایا، ۱۳۷۹، ص ۴۳.

۲- ارهارت، بایرون، دین ژاپن: یکپارچگی و چندگانگی، مترجم: ملیحه معلم، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۸۴، ص ۱۵.

۳- دین ژاپن، ص ۲۰

4- Jomon

5- Yayoi

6- Kofun

7- theAinu

8- Honshu

۹- یوسا، میچیکو، دین‌های ژاپن، ترجمه حسن افشار، تهران: نشر مرکز، ۱۳۸۲، ص ۲۰

10- Shentao

11- Kami nomichi

12- Kojiki

13- Nihonshoki

14- norito

15- Engishiki

16- Ise

17- haiden

18- shomu

19- Todai-ji